

บทบรรณาธิการ

การเปลี่ยนผ่านสภาวะการณ์ของบ้านเมืองในปัจจุบัน นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงของผู้คน ล่วงไปถึงวิถี ชีวิตและสังคม ห้วงเวลาแห่งการเปลี่ยนผ่านก่อนเข้าสู่ภาวะปกติ มักเกิดภาวะความผันผวนหรือการกลืนไม่เข้าคายไม่ออกเป็นเรื่องปกติ หากแต่ความมหัศจรรย์ของสังคมมนุษย์ คือการสร้างกระบวนการรูปแบบต่าง ๆ ที่ช่วยจรรโลงใจเพื่อประคับประคองทั้งปัจเจกและหมู่เหล่าให้กลับคืนสู่ความธรรมดาสามัญภายใต้ภาวะความไม่ปกติดังกล่าวอย่างแยบคาย

เห็นได้ว่า ความเป็น “สัตว์สังคม” หรือนัยของ “ความสัมพันธ์ของมนุษย์” ได้สร้างคุณูปการทั้งในเชิงของการดำรงเผ่าพันธุ์เพื่ออยู่รอด การเติมเต็มอารมณ์ความรู้สึกซึ่งกันและกัน กระทั่งถึงปฏิสัมพันธ์ต่าง ๆ เหล่านั้นก่อให้เกิด “การเรียนรู้” ในหลากหลายมิติ อันนำไปสู่ “พัฒนาการ” และ “การพัฒนา” จากรุ่นสู่รุ่นอย่างเป็นวัฏจักร

วารสารวิทยาการเรียนรู้และศึกษาศาสตร์ ปีที่ 2 ฉบับที่ 1 ฉบับนี้ เล็งเห็นว่า ปรากฏการณ์การทางสังคมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ล้วนเกิดจากความสัมพันธ์ในหลากหลายมิติซึ่งก่อให้เกิดการเรียนรู้ของมนุษย์อย่างไม่สิ้นสุด ทั้งนี้ การเรียนรู้ดังกล่าวเกิดขึ้นในหลากหลายรูปแบบ อาทิ การถ่ายทอด การเลียนแบบ การจดจำ การทดลอง หรือแม้แต่การศึกษาค้นคว้าผ่านการปฏิบัติชนิดลองผิดลองถูก จนเกิดกลายเป็นแบบอย่างที่ยึดถือสืบทอดต่อกันมา

อนึ่ง ความมอลวนคลุมเครือที่เกิดขึ้นกับสังคมมนุษย์ก็มีเหตุปัจจัยหนึ่งจาก “เครื่องมือ” อันทันสมัยที่เรียกว่า “เทคโนโลยี” ซึ่งเข้ามาแทนที่จนกลายมาเป็นส่วนสำคัญของวิถีจนอาจกล่าวได้ว่าเป็น

ปัจจัยที่ห้าของวิถีชีวิต ดังนั้น การทำความเข้าใจการเรียนรู้ของมนุษย์ ที่มุ่งเป้าไปพิจารณาปฏิสัมพันธ์ระหว่าง “มนุษย์กับมนุษย์” เพียงอย่างเดียว จึงอาจไม่ใช่คำอธิบายที่ครอบคลุมความเป็นปัจจุบันได้ดีที่สุด

ด้วยข้อสังเกตดังกล่าว กองบรรณาธิการวารสารวิทยาการ เรียนรู้และศึกษาศาสตร์ จึงรวบรวมบทความวิจัยและบทความ วิชาการที่จะเชิญชวนให้ผู้อ่านทำความเข้าใจความสัมพันธ์ของมนุษย์ โดยก่อให้เกิดการเรียนรู้หรือองค์ความรู้อย่างหลากหลายมิติ ประกอบด้วย

บทความวิชาการเรื่อง “ข้อคิดว่าด้วยความเป็นครูแห่งยุค สมัย” ของ เจตนา นาควัชระ บทความนี้เสนอมุมมองทางวิชาการ เกี่ยวกับ “วิธีการเรียนรู้” (learning how to learn) โดยมองย้อนกลับไปในอดีตเพื่อเชื่อมโยงเข้ากับสภาวะการณ์ในปัจจุบัน ผ่าน การอธิบายข้อคิด และให้ข้อเสนอแนะถึงความเป็นครูที่มีความสัมพันธ์ กับบริบททางสังคม ผ่านสายตาของ “ครู” ที่เชื่อในหลักของการความ ตื่นรู้ทางจริยธรรม ผู้เขียนชี้ให้เห็นความสัมพันธ์ของผู้คนในฐานะของ การเป็นส่วนหนึ่งของสังคมโดยมีความเชื่อมโยงกับสำนักทาง ประวัติศาสตร์และความลึกซึ้งทางวัฒนธรรม โดยแสดงให้เห็นว่าทั้งสององค์ประกอบจะเป็นแสงสว่างชี้ให้เห็นความเป็นครูแห่งยุคสมัย ที่มอง “การสอนหนังสือ” และ “การเรียนรู้หนังสือ” ในมุมมองใหม่ที่ กว้างกว่าเดิม “อันหมายถึงทิวทัศน์ทางปัญญาความคิดที่เอื้อครูกับลูก ศิษย์สลับบทบาทของผู้สอนกับผู้เรียนได้ทุกเมื่อ” นั่นเอง

ผู้เขียนนำเสนอมุมมองปรากฏการณ์ในระดับโลกที่ชี้ชวนให้ผู้ ที่อยู่ในฐานะของความเป็นครูได้พิจารณาสิ่งที่เรียกว่า “ระบบนิเวศ” ที่อยู่รายรอบตัวด้วยเหตุเพราะความรู้ (ดิบ) เฉพาะสาขาไม่เพียงพอ

สำหรับนำทางผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ให้ทันกับความเปลี่ยนแปลงของโลกได้อย่างน่าสนใจ

บทความวิชาการเรื่อง “ดอยช้างป่าแป๋: จากป่าจิตวิญญาณสู่เครือข่ายการเรียนรู้บนพื้นที่เขตวัฒนธรรมพิเศษ” ของ **ประภาส ปิ่นตบแต่ง และ กิตติ คงตุก** คณะผู้เขียนนำเสนอปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้คนกับธรรมชาติอย่างลุ่มลึก ขณะที่ ความขัดแย้งจากนโยบายรัฐและมายาคติของสังคมได้สั่นสะเทือนพื้นที่ป่าอันเป็นจิตวิญญาณของผู้คนประจำถิ่น กระทั่งเกิดการรวมหมู่ของผู้ถูกกระทำเพื่อต่อสู้อย่างอารยะด้วยการคัดสรรสิ่งที่เรียกว่าวิถี-วัฒนธรรมมาปรับประยุกต์ให้สอดคล้องไปกับการส่งเสียงความเป็นตัวตนของคนดอยช้างป่าแป๋

ทว่า เครือข่ายของผู้คนมิได้จำกัดอยู่เพียงการเรียนรู้เฉพาะกลุ่ม หากแต่เสียงเพรียกจากป่าจิตวิญญาณกลับก้องกังวาล เป็นเหตุให้เกิดการพัฒนาผืนป่าอันจนกลายเป็นพื้นที่เขตวัฒนธรรมพิเศษที่ได้รับการคุ้มครองจากผู้คนในพื้นที่และภาครัฐ ในขณะเดียวกัน ก็ได้ส่งต่อเป็นรูปแบบขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่ดังกล่าวสู่บริบทพื้นที่อื่น ๆ ในประเทศไทย

บทความวิชาการเรื่อง “ถอดบทเรียนนักรลละครประยุกต์: กระบวนการละครเยาวชนฐานชุมชนเพื่อสร้างการเรียนรู้จิตสำนึกร่วม และอัตลักษณ์เรื่องเล่าของเยาวชน ของ เปาลักษณ์ สุรัสวดี ผู้เขียนได้ถ่ายทอดประสบการณ์ของนักรลละครประยุกต์ที่ทำงานร่วมกับกลุ่มเยาวชนที่มีเป้าหมายในการพัฒนาตัวตนให้เกิดอัตลักษณ์และสำนึกร่วมจากกระบวนการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน กระบวนการของนักรลละครประยุกต์กลุ่มนี้มีความต่างกัน

ในเชิงกระบวนการ ความแตกต่างหลากหลายเกิดขึ้นจากความสนใจส่วนบุคคลซึ่งนำไปสู่การค้นหาตัวตนเพื่อสร้างกระบวนการอันเป็นปัจเจก ในขณะที่ ความแตกต่างในเชิงบริบทพื้นที่ก็เป็นสิ่งสำคัญที่นักการละครประยุกต์ทั้งหลายให้ความสำคัญด้วยการเรียนรู้พื้นที่ที่อย่างเข้มข้น กระทั่งตกผลึกและปรับประยุกต์ให้เป็นกระบวนการที่สอดคล้องกับ อัตลักษณ์ของตนอย่างลงตัว

บทความวิชาการเรื่อง “The Future of Connectivist Learning with The Potential of Emerging Technologies and AI in Thailand: Trends, Applications and Challenges in Shaping Education” ของ เจริญชัย วงศ์วัฒนกิจ นนทวรรณจงสิบสอง ฐิติตยา ชมเงิน และ สรญา ถาวร ผู้เขียนสำรวจและนำเสนอการเรียนรู้แบบเชื่อมโยง (connectivist learning) ที่เกิดขึ้นภายใต้ศักยภาพของเทคโนโลยีประเภทต่าง ๆ และ ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ในพื้นที่การศึกษาไทย จากการศึกษาพบว่า ประโยชน์จากการเชื่อมสัมพันธ์ในกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนกับศักยภาพของเทคโนโลยีและปัญญาประดิษฐ์นำไปสู่การเรียนรู้ที่นำพาผู้เรียนได้สัมผัสกับความเข้าใจ ความเต็มใจในประเด็นที่สนใจ อีกทั้งยังสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ

อย่างไรก็ตาม ยังมีข้อจำกัดอีกหลายประการที่ยังจุดรั้งการเรียนรู้ลักษณะดังกล่าว อาทิ ความพร้อมของเครื่องมืออุปกรณ์ การบูรณาการในเชิงองค์การการศึกษา กับภาคธุรกิจหรือเอกชน นอกจากนี้ ยังเสนอแนวทางการพัฒนาการเรียนรู้แบบเชื่อมโยงด้วยเทคโนโลยีและปัญญาประดิษฐ์ด้วยการสร้างฐานการคิด วิเคราะห์ วิพากษ์ และการศึกษาวิจัยที่จะเป็นการต่อยอดองค์ความรู้ลักษณะนี้ต่อไป

บทความวิชาการเรื่อง “นิเวศการเรียนรู้: พื้นที่และกระบวนการที่การเรียนรู้ดำรงอยู่” ของ สุรวุฒิ อัสสพันธ์ ผู้เขียน กล่าวถึงมุมมองนิเวศการเรียนรู้ด้วยการประยุกต์แนวคิดเรื่อง นิเวศวิทยาซึ่งมีแก่นความคิดและสาระสำคัญที่ว่าด้วยเรื่องของ ความสัมพันธ์เป็นระบบและเป็นองค์รวม ทั้งนี้ เมื่อนำฐานคิดดังกล่าว มองผ่านการเรียนรู้ของมนุษย์จึงปรากฏเป็นระบบการเรียนรู้ของ มนุษย์ที่มีความสัมพันธ์และความสำคัญที่ส่งต่อกันและกัน

หากมองในเชิงรูปธรรม นิเวศการเรียนรู้เผยให้เห็นบรรดา ผู้คนที่เกี่ยวข้อง พื้นที่การเรียนรู้ ทรัพยากรการเรียนรู้ที่ล้วนประสานสัมพันธ์และเชื่อมร้อยเข้าไว้กัน ท้ายที่สุด ผู้เขียนได้ท้าทายความคิด ของผู้อ่านด้วยการตั้งข้อสังเกตถึงการเคลื่อนและเลื่อนไหลของระบบ นิเวศการเรียนรู้ด้วยมุมมองด้านพลวัตอย่างไม่หยุดนิ่ง ความเป็น ธรรมชาติของระบบควรเป็นเช่นไร ยังเป็นคำถามที่ชวนให้นักการ ศึกษาหรือนักการเรียนรู้ขบคิดกันต่อไป

สุดท้ายนี้ กองบรรณาธิการขอขอบพระคุณผู้เขียนทุกท่านที่ ส่งบทความเข้ามาเผยแพร่ในวารสารวิทยาการการเรียนรู้และ ศึกษาศาสตร์ ปีที่ 2 ฉบับที่ 1 (มกราคม - มิถุนายน 2566) ขอขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่ให้ความกรุณาพิจารณา ประเมินผลงานทางวิชาการและให้ข้อคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ในการ ปรับปรุงบทความให้มีความสมบูรณ์และทันสมัย ถูกต้องตามหลัก วิชาการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ไอยเรศ บุญฤทธิ์
บรรณาธิการ